Публій Вергілій Марон

Георгіки

Перекладач: Микола Зеров

Джерело: З книги:Микола Зеров. Твори в двох томах. К.: Дніпро, 1990

На костях (I, в. 483-497)

В ті вікопомні дні все віщувало нам
Криваві зграї бід. Нелагідним богам,
О, як даремно ми офірами годили:
В утробі наших жертв лише зловісні жили
Знаходили жерці; кров била в джерелах,
І ніч розносила по вимерлих містах
Погрозливе виття голодної вовчиці.
Серед ясного дня спадали блискавиці
Й комети в темрявих палали небесах.
В лихій усобиці, в погибельних боях
Знов зустрічалися братерські легіони,
І вдруге римська кров точилася червона
Під мурами Філіпп, на ярий цвіт долин.
Колись настане час, і мирний селянин,
В тім краї ідучи облогом-новиною,
Віднайде меч і спис, поточений іржою,
І білим лемешем у чорній борозні
Натрапить на шолом і стріли мідяні,
І стане, вражений розбіжними чуттями,
На полі тім страшнім, над білими костями.

Похвала Італії (II, в. 136-176)

Так... Ні Мідійська земля, горовими лісами багата,
Ані уславлений Ганг, ні Герма потік злотоносний
Не дорівняють Італії — ні Бактріана, ні Інди,

Ні узбережжя Панхеї, смолою пахучою славне...
Тут не впрягали до плуга биків з полум'яним диханням,
Не засівали ланів дивоглядним драконовим зубом;
Поле не їжилось тут вояцтвом, у ратища збройним,-
Буйноколосі пшениці, масійські зате виногради,
Луки, оливні гаї споконвіку тут тішили око;
Коні гарячі зате на полях бойових вигравали.
Звідси, Клітумне, твої білорунні отари; омиті
В водах священних твоїх, бики для жертовника білі
Звідси рушали на Рим і в походах ішли тріумфальних.
Тут повносила весна за призначені межі сягала;
Двічі худоба плідна і двічі тут дерево родить.
Але ні хижого тигра, ні дикого лева немає,
Ні аконіту, що смертю грозить збирачам легковажним.
Гада такого нема, як по інших країнах, і змії
Тут не плазують так хутко, у кільця страшні беручися.
А пригадаймо міста і всі величаві споруди,
Замки на урвищах гір, муровані хитро, згадаймо
Ріки в долинах, що мури старинних осель обпливають.
Море додаймо на сході і долішнє, західне море,
І повноводі озера — тебе, щонайбільше, Ларійське,
І, гомінливе, тебе, прибоями знане Бенакське,
Славний згадаймо Лукрін, і греблю на смузі піщаній,
Де з таким шумом і плеском лютують розбурхані води,
Юліїв порт і загати, що море відгонять і разом
Аж до Авернського плеса Тірренський бурун пропускають,
Надра, іздавна славетні рудою червоної міді,
Золотоносними жилами та сріблястими річками.
Край, де марсієць змагавсь войовничий, і молодь сабейська,
І терпеливі в біді лігурійці, і вольськ списоносний,
Маріїв плем'я хоробре, народ величавих Камілів,
Грізні в боях Сціпіони і ти, наш Цезарю хвальний,
Що переможцем щасливим з найдальших земель азіатських
Індії пещений люд до римських твердинь навертаєш.
Мати хлібів золотих, вітай же, Сатурнова земле,

Мати великих людей!.. Для твого добра я підношу
Давні багатства твої, джерела викриваю забуті,
І по містах італійських дзвоню Гесіодовим віршем.

Життя хліборобів (II, в. 458-542)

Найщасливіше було б, коли б щастя свого пильнували,
Просте життя хліборобів! Оподаль боїв та незгоди,
Гойні грунта постачають самі їм поживу солодку.
Хоч у палатах високих з важкими порталами вранці
Не напливає на них привітальників хвиля кипуча,
Не привертають очей черепахою биті одвірки,
Золотом ткані убрання та бронзові вази корінфські;
Хоч і біліє шорстка, багрецем фінікійським неткнута,
Тога на них старосвітська, і простим єлеєм мастяться,-
Мають зате вони спокій, безпечність, нерушену щирість,
Всяких дарунків землі подостатком, а втіху дають їм
Гроші, проточні стави, прохолода міжгір'їв Темпійських,
Мукання дальнє корів та дрімота в гаю під кущами.
Випаси в них соковиті, гаї дичиною багаті,
І працьовита, до вбогих потреб призвичаєна молодь;
Свята веселі, шанована старість. Злітаючи в небо,
Слід найостанніший свій поміж ними покинула Правда.

Музи, дорожчі мені від усього на світі! Богині,
Що найпильніше служу вам і серцем шаную я щирим,
Хай мені вкажуть причини обходу сузір кругового,
Сонця скорботних затемнень і місяця дивних зникань тих,
Звідки у нас землетруси і хвиль невідпорних припливи,
Що то за сили здіймають і знову осаджують море,
Чом поспішає узимку зайти й потонуть в Океані
Сонце, і що заважає коротким ночам залишатись.
Як же не дано мені світових таємниць доступитись,
Якщо холодної крові тяжить кругобіг надо мною,
То, не шукаючи слави, вподобаю нові джерела,

Шану віддам я річкам та долинам. Рівнини Сперхея,
Де ви? Верхів'я Тайгета, де Вакхове свято обходять
Діви спартанські? О, хто б мене взяв на узбіччя холодне
Гема і вмить під наметом дрімучого лісу поставив!

Щастя довідавсь, хто зміг розпізнатися в силах природи,
Хто всі жахи потоптав і долю свою невідхильну
Кинув до ніг і суворого рев Ахеронта зневажив.
Але щасливий і той, хто спізнався з сільськими богами:
Паном старезним, Сільваном і німф хоровими танками.
Не причарують того ні різки громадянської влади,
Ні багряниця царя, ні парфянських царевичів зграя,
Ні наддунайське повстання, ні даків насмілених змова,
Ні на поталу призначені землі. Над долею бідних
Уболіває він серцем, скарбам багатійським не заздрить.
Бо що доспіє в саду і що вродить рілля урожайна,-
Досить йому на життя. Він не знає суворих законів
Несамовитого Ринку, ні Сховища актів державних.

Інший турбує веслом простори морів небезпечних,
Інший береться до зброї і важить на царські чертоги;
Цей облягає міста і руйнує будинки нещасні,
Щоб попивати із чаш многоцінних і спати на тірському
Пурпурі; той над закопаним золотом труситься, чахне;
Той, остовпілий, стоїть перед рострами; ті розкошують,
Оплески вчувши гучні по лавах усіх театральних!
Ті ж, у затятих боях братерську кров розкропивши,
Йдуть на вигнання, покинувши рід і пороги вітчизни,
Іншого краю собі під чужинним шукаючи сонцем.

Ратай розорює землю широко закривленим плугом;
З неї живе цілий рік, підтримує дім і державу,
З неї худобу годує і з гурту бичків надійніших,
І відпочинку не знає; то сад похилився гілками,
То розродилися вівці, то копи нажатого хліба

Звозити треба з ріллі, виповняючи збіжжям комори.
Прийде зима — сікіонку сочисту пускай на олію;
Жолудем ситих свиней завертай у хліви. Лісової
Ягоди, овочу повно осіння пора посилає;
І, розхилившись на всонні, рудіють важкі виногрона.
Любі дітки обступають його, з поцілунками виснуть;
Дім господарський додержує честі; молочні корови
Щедро набілом його оділяють; на лузі веселім
Вперті одне на одне цапенята наставили ріжки.
Свята надходять. В траві розпростершись, у дружньому колі
Круг святкового вогню та заквітчаних чаш, закликає
Жертвою він і зливанням тебе, о Ленею; на в'язі
Ставить мету для пастуших списів, і засмалене тіло,
Звикле до вправ, оголяє пастух для сільських перегонів.

Тим старосвітським звичаєм жили і сабіняни давні;
Ромул його шанував. З ним Етрурія сил набувала;
Вірний звичаєві, Рим став найкращим містом у світі,
Сім сусідніх горбів однією обвівши стіною.
Поки всесвітнє берло не дісталось цареві Діктеї;
Поки зажерливий люд ще не різав биків на поживу,
Так золотий утішався Сатурн на землі плодовитій.
Сурем тоді бойових не чуть було звуку різкого,
І на твердому ковадлі залізних мечів не кували...

Так, але всю уже путь ми на полі пройшли скаковому,-
Коням з гарячої шиї пора хомути поздіймати.

Орфей і Еврідіка
(IV, в. 453-529, оповідання Протея)

Горе твоє і біду заподіяла божеська воля:
Тяжкий покутуєш гріх, ще й кара ласкава занадто.
Тільки б погодилась Доля, Орфей би нещасний подвоїв
Міру твоїх бідувань за смерть Еврідіки дочасну.

Та пригадай, як вона понад струмнем тікала від тебе.
В травах високих, що берег вкривали, тоді ненароком
На ядовиту гадюку вона наступила — о леле!..
Приязні хори дріад плачем обізвалися в горах,
Скелі Родопів по ній смуткували, і гетів країна,
І верховини Пангеї, і люд войовничого Реса,
І Оритія, і Гебр многоводний... Співець же невтішний,
Лірній струні довіряючи біль і скорботи любові,
Тільки про тебе, кохана, на березі моря, самотній,
Тільки про тебе співав од рана до сутінів ночі.
Навіть в печери Тенара, в ті пащі Плутона неситі,
В темні гаї непроглядні, понурого сповнені жаху,
Він увіходить, простуючи в царство грізного владики,
Де незворушні серця, неподатні на людські благання.
Але на звук чарівний з глибин щонайглибших Ереба
Товпляться тіні легкі, примари, позбавлені світла,
Мов незліченних пташок в деревах перелякані зграї,
Як од вершин проганяє їх сніг або сльоти холодні.
Тут матері і батьки; змарнілі, знесилені смертю
Постаті давніх героїв; дівчата, що вмерли до шлюбу,
І юнаки, що на очах батьків у вогні спопеліли,-
Всі, кого чорне багно, невірні й гидкі очерети
Та драговинна нетеча Коціту навік ув'язнили,
Ще й дев'ятьма оборотами Стікс одділив од живущих.
Ввесь, до найдальших осель, заслухавсь здивований Тартар,
Сірі вужі Евменід — тії коси страшні — не сичали;
Цербер не смів роззявляти потрійної пащі своєї,
І Іксіонове колесо, гнане вітрами, спинилось...
І вже вертався співець, підіймаючись вгору, до сонця,
Муки пекельні пройшовши, здобувши свою Еврідіку,
Що поспішала позаду, покірна словам Прозерпіни,
Як, перейнятий нараз напівбожевільним бажанням
(О, коли б чорний Аїд міг прощати такі почування!..),
Він зупинивсь і, знеможений духом, забувши умову,

На Еврідіку поглянув, уже на порозі ясному.
Жаль невимовний! Розбито угоду з царем попідземним!

Тричі нечуваний грім прокотився над плесом Аверну.
"Леле! — озвалась вона...— Хто нас губить, Орфею нещасний,
Хто прогнівився на нас?.. Недоля мене повертає
В темрявий Орк, і ніч налягає на зір мій померклий...
Любий, прощай! Я уже не твоя і даремне до тебе
Я простягаю долоні, пойнята підземною ніччю".
Так промовляла вона і раптом, як дим у повітрі,
Щезла з очей... І даремно він мчить, розпростерши обійми,
Тільки повітря він ловить руками. Даремно він рветься
Щось наостанку сказати їй, крикнуть,— весляр невблаганний
Вдруге його не бере на той бік багнистої хвилі...
Що йому діять, як знову благати йому за дружину,
Слізьми якими, якими словами й до кого молитись?..

Сім, переказують, місяців він побивався і, тужний,
Попід бескетами в горах і над течією Стрімону,
Горе своє повідаючи зорям півночі холодним,
Лютих зворушував тигрів, дуби поривав за собою.
Так Філомела в кущах, під широким наметом тополі,
Ніжне поріддя шукає своє молоде і безпере,
Як, постерігши гніздо, хто жорстокий поб'є пташенята.
Плаче щоніч на гіллі, незрівнянну виплакує пісню
І поновляє її, навіваючи тугу щемлячу.
Серце співцеві не вабить ні шлюб, ні солодке кохання,-
Гіперборейські льоди, Танаїду засніжені луки,
Ниви Ріфейські, морозами куті, обходить, самотній,
В скаргах своїх поминаючи Діта змарновану ласку
Та незабутнє подружжя. Ціконські жінки, розлютившись
За повсякчасну зневагу, на оргії Вакха всенощній
Вбили Орфея і тіло його розметали по полю.
І як, білішу від мармуру, мчав його голову стяту
Гебр Еагрійський по вирах найглибших, уста похололі

Все вимовляли ім'я Еврідіки. Тебе, Еврідіко,
Кликала вірна співцева душа, покидаючи тіло,
І "Еврідіко" луною той клич береги повторяли.